

Rijk legt bal bij gemeenten

‘Endotoxinen nieuwe barrière voor varkenshouders’

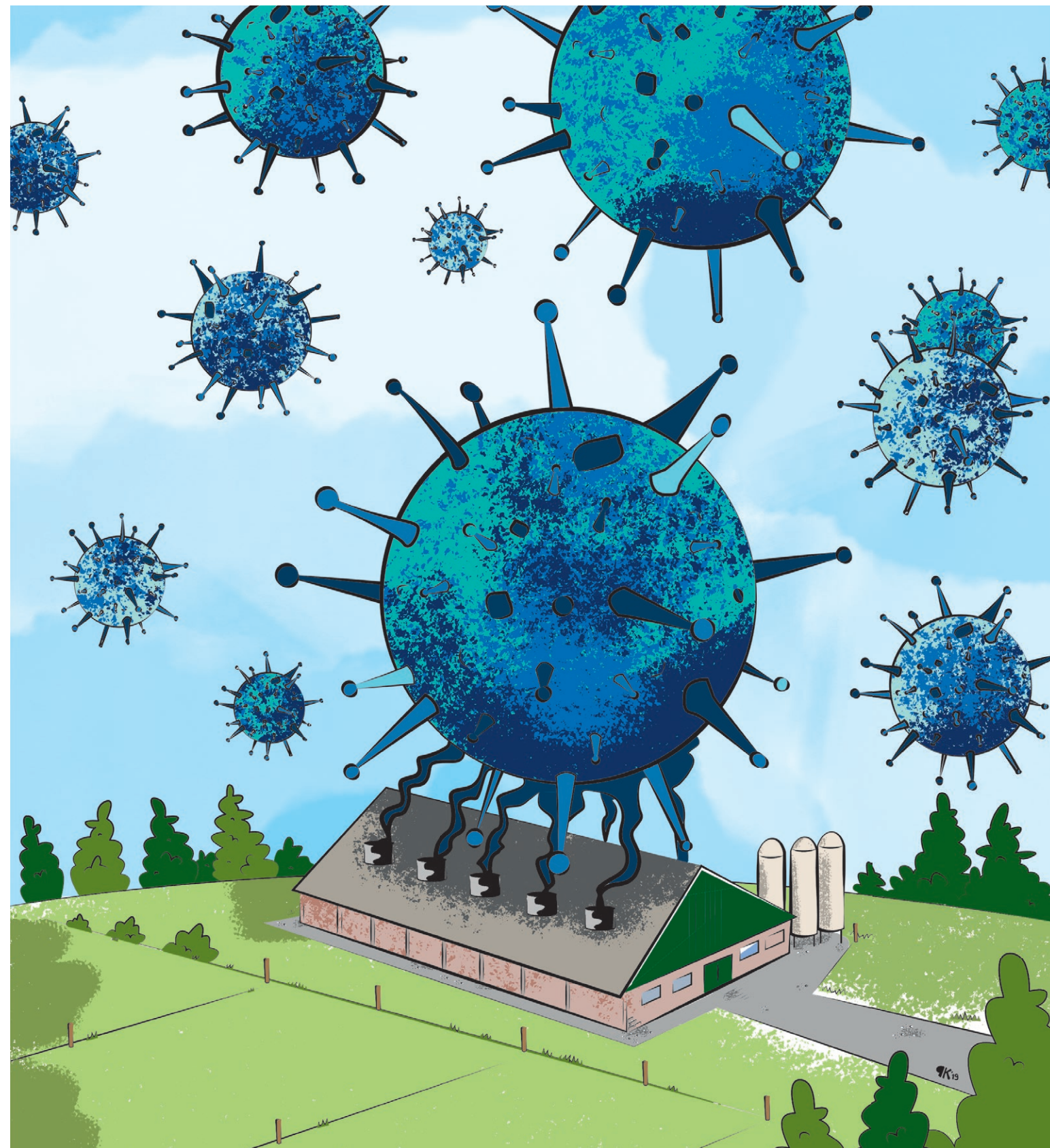
Varkenshouders in veedichte gebieden die willen groeien, krijgen in de toekomst waarschijnlijk vaker te maken met grenswaarden voor de uitstoot van endotoxinen. Dit kan de uitbreiding van bedrijven belemmeren of zelfs volledig tegenhouden. Of ondernemers grenswaarden in acht moeten nemen, hangt af van de gemeente waar zij zitten.

De term *endotoxinen* duikt de laatste tijd steeds vaker op in relatie tot de varkenshouderij. Maar wat zijn endotoxinen precies? „Dit zijn ontstekingsbevorderende stoffen uit de celwand van bacteriën, die vrijkomen wanneer de bacteriën afsterven”, legt Albert Winkel uit. Hij is onderzoeker veehouderij en leefomgeving bij Wageningen Livestock Research. „Onderzoek heeft uitgewezen dat endotoxinen schadelijk zijn voor de gezondheid: deze kunnen onder meer leiden tot luchtwegproblemen.” De bacterieresten maken volgens Winkel deel uit van het stof in

en worden niet of nauwelijks teruggevonden in emissie door bijvoorbeeld de industrie of het verkeer. „Uit onderzoek dat wij recent hebben uitgevoerd, bleek uit dat endotoxinen in hoge concentraties aanwezig zijn in stallen.”

Varkenshouderij aan kop

Omdat endotoxinen zo specifiek zijn voor stalstof en deze waarschijnlijk een belangrijke rol spelen in de negatieve gezondheidseffecten van veehouderijen, rees enkele jaren geleden bij de Rijksoverheid de vraag of het nuttig zou zijn om een landelijk toetsingskader voor endotoxinen op te stellen. Wageningen Livestock Research, IRAS Universiteit Utrecht en Erbrink Stacks Consult gingen hiermee aan de slag. Zij voerden metingen uit om in kaart te brengen hoeveel endotoxinen uit de stal komen en voorkomen in de buitenlucht bij woningen. Dit resulteerde in een risicomodel waarmee de verspreiding van endotoxinen naar de omgeving kan worden berekend. „In de vergunningverlening zouden de uitkomsten van dit model kunnen worden getoetst aan de grenswaarde die de Gezondheidsraad adviseert. Deze geeft als advies om in de buitenlucht een grens aan te houden van maximaal 30

endotoxine-eenheden per kubieke meter lucht.” Het onderzoek toonde ook aan dat stof van varkensstallen aanzienlijk meer endotoxinen bevat dan het stof dat uit pluimvee- en koeienstallen komt. „De reden hiervoor is niet duidelijk. Verder bleek dat de endotoxine-concentratie bij een woning een betere ‘voorspeller’ is van gezondheidsklachten dan de fijnstofconcentratie. Het toetsen van de endotoxine-uitstoot, om zo omwonenden van veehouderijen te beschermen, is dus zeker zinvol. Maar dan met name in gemeenten met ‘hotspotgebieden’; met veel veehouderijen en hoge concentraties endotoxinen.” In reactie

op de diverse onderzoeken, kwam de Rijksoverheid in juni van dit jaar met een advies richting provinciale en lokale overheden in veedichte gebieden. „Zij raadt hen aan om het ontwikkelde risicomodel in te zetten in gebieden waar de grenswaarden overschreden worden. Bijvoorbeeld bij uitbreidingsplannen van veehouderijen, plannen voor woningbouw, et cetera”, zegt Fred Stouthart, agrarisch adviseur bij de Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant. „Maar het is dus geen verplichting. Op basis van de uitgevoerde onderzoeken concludeert het ministerie dat een regionale aanpak beter past dan een landelijk toetsingska-

der endotoxinen. De gezondheidsrisico’s voor omwonenden van veehouderijen liggen namelijk vooral in de veedichte gebieden; het is volgens het ministerie geen landelijk issue. Lokale overheden mogen daarom zelf bepalen of zij het model gaan inzetten bij de vergunningverlening en grenswaarden gaan stellen voor endotoxinen.”

Brabant als voorloper

Toch is het stellen van grenswaarden voor endotoxinen niet nieuw: in Brabant worden deze al langere tijd gehanteerd. „Op basis van de resultaten van het VGO

‘Volop kansen voor reductie’

Er zijn diverse technische mogelijkheden om de endotoxine-uitstoot te reduceren. „Denk bij de varkenshouderij aan luchtwassers. Pluimveehouders kunnen investeren in warmtewisselaars of ionisatie- en filtertechnieken”, zegt Fred Stouthart. „De afspraken van Rijk en pluimveesector, naar aanleiding van de uitkomsten van het VGO- en endotoxine-onderzoek, over emissiereductie van fijnstof kunnen ook bijdragen aan een lagere uitstoot. Beide zaken zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Ook het Praktijkcentrum Emissiereductie Veehouderij, waar wordt gewerkt aan nieuwe technieken om de uitstoot van fijnstof terug te dringen, kan hier een rol in vervullen. Kortom: volop mogelijkheden.”

en endotoxine-onderzoek dat in 2016 werd gepresenteerd, ontwikkelde het Brabantse ondersteuningsteam Veehouderij en Volksgezondheid een ‘endotoxine-toetsingskader 1.0’. Gemeenten hebben dit overgenomen in hun beleid”, zegt Stouthart. „Dit toetsingskader geeft, op basis van de fijnstofemissie van een varkenshouderij, inzicht in de minimale afstand die je in acht moet nemen tot woningen of andere gevoelige objecten rond een veehouderij. Het advies van de Gezondheidsraad van maximaal 30 endotoxine-eenheden per kubieke meter lucht geldt hierbij als grenswaarde. Andere regio’s stellen tot nu toe geen grenswaarden aan endotoxine.”

Gerechtelijke procedures

Het beleid van de Brabantse gemeenten leidde de afgelopen jaren tot diverse gerechtelijke procedures. Meerdere veehouders – onder meer in de gemeenten Mill, Laarbeek, Heeze-Leende, Someren, Sterksel en Asten – stapten naar de rechter, omdat uitbreidingsplannen of ruimtelijke plannen werden belemmerd. Deze zouden namelijk leiden tot een te hoge endotoxine-blootstelling voor omwonenden. De rechter stelde de gemeenten hierbij in het gelijk: de grenswaarden ▶

69

Burgergroeperingen zullen de druk opvoeren om te toetsen op endotoxinen

de stal en vinden met het stalstof hun weg naar buiten. „Endotoxinen worden gezien als de belangrijkste marker voor alle deeltjes – grof stof, fijnstof, schimmels, bacteriën, et cetera – die uit stallen komen.” Endotoxinen komen volgens de onderzoeker specifiek voor in stallucht

Endotoxinen maken deel uit van het stof in de stal en vinden met het stalstof een weg naar buiten.

voor de uitstoot van de endotoxinen zijn voldoende onderbouwd en de gemeenten mogen gebruikmaken van het 'endotoxine-toetsingskader 1.0'. „Dat het toetsingskader standhield voor de rechter was voor velen een verrassing”, zegt Stouthart. „Maar de rechter is heel duidelijk: endotoxine-uitstoot is een legitiem toetsingskader bij ruimtelijke ontwikkelingen en het verlenen van vergunningen.” De cruciale vraag is hoe het nu verdergaat. Zullen meerdere gemeenten grenswaarden gaan stellen aan de endotoxine-uitstoot? Stouthart en Winkel verwachten van wel. „Het Rijk adviseert provinciale en lokale overheden immers om het risicomodel voor endotoxinen te gaan inzetten”, zegt Stouthart. Daarnaast hebben de gerechtelijke uitspraken in Brabant aangetoond dat gemeenten grenswaarden voor endotoxine-uitstoot mogen stellen en niet hoeven te wachten op wat het Rijk

verder doet. Vanuit dit oogpunt is het aannemelijk dat meer gemeenten overstag gaan en het endotoxine-risicomodel gaan inzetten als toetsingskader bij de vergunningverlening en bij ruimtelijke plannen. „Daarbij is de kans groot dat burgergroeperingen, naar aanleiding van de aanbeveling van het Rijk, de druk richting gemeenten zullen opvoeren om te toetsen op endotoxinen.”

Uitbreiden lastiger

Als meer gemeenten grenswaarden stellen aan de endotoxine-uitstoot van veehouderijen, dan kan dit uitbreidingsplannen van varkenshouderijen in de weg zitten, verwacht Stouthart. „In de toekomst gaan endotoxinen een belangrijke rol spelen in vergunningstrajecten en vormen dus een nieuwe barrière en uitdaging voor varkenshouders.” Winkel stelt dat de endotoxine-normen vooral

een 'issue' zullen worden voor bedrijven in gebieden met veel veehouderijen of die in de buurt liggen van burgerwoningen of andere gevoelige objecten. „En varkenshouders hebben aan de ene kant een grotere uitdaging, omdat hier meer endotoxine in de stallucht zit, maar tegelijkertijd doet deze sector al veel aan emissiereductie. Er wordt bijna geen varkensstal meer gebouwd zonder luchtwasser. Deze zijn behoorlijk effectief in het verwijderen van stofgebonden endotoxine. Per saldo valt de 'schade' dan wellicht mee.”

Tekst: Ank van Lier

Beeld: Patrick Klumper, Susan Rexwinkel,

Heeft u vragen en/of opmerkingen neem dan contact op met onze redactie via redactie@pigbusiness.nl of tel. 0314 - 62 64 38

'Impact voor ondernemers moeilijk in te schatten'

Henk Altena, adviseur bij Rombou in Zwolle, merkt dat er ook in Noord- en Oost-Nederland meer aandacht komt voor endotoxinen. „Maar we zijn nog geen gemeenten tegengekomen die ook daadwerkelijk toetsingskaders hebben opgesteld.” Volgens de adviseur is moeilijk te zeggen wat de precieze impact zal zijn van eventuele endotoxine-grenswaarden voor individuele ondernemers. „Dat hangt van de toetsingskaders af en of fijnstofreducerende technieken – waarin ondernemers misschien sowieso al moeten investeren – inzetbaar zijn voor het terugdringen van endotoxine. Het is voor ondernemers, en dus ook voor ons als adviseurs, van groot belang dat vooraf duidelijk

is voor welke gebieden de grenswaarden gelden, aan welke normen precies moet worden voldaan en hoeveel reductie bepaalde technieken opleveren. Dan kunnen we het ontwerp voor een stal hier vroegtijdig op afstemmen.” Ton Crasborn, adviseur milieu en ruimtelijke ontwikkeling bij Aelmans Adviesgroep in Baexem, pleit voor landelijke regelgeving op het gebied van endotoxine-uitstoot. „Doordat er nu geen wettelijk toetsingskader is, trekken gemeenten hun eigen plan en wachten ze vervolgens af of hun beleid standhoudt bij de rechter. Er ontstaat een soort wildgroei, met grote verschillen door het land. Dat is niet wenselijk en zorgt voor rechtsongelijkheid.”